

Володимир Ортинський

Національний університет «Львівська політехніка»,
директор Навчально-наукового
інституту права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
volodymyr.l.ortynskyi@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1624-2173>

ДО ПОНЯТТЯ ПОСТКРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАВОПОРУШНИКА, ЩО ВЧИНИВ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОТИПРАВНЕ ДІЯННЯ

<http://doi.org/10.23939/law2023.40.001>

© Ортинський В., 2023

У статті акцентовано увагу на те, що сфера поведінки особи, яку сьогодні регулює законодавство України про кримінальну відповідальність та яка у зв'язку з цим стає об'єктом офіційної оцінки, значно ширша ніж кримінально карані діяння, і насамперед це стосується юридично значущого поведінки особи після вчинення нею кримінального правопорушення. Таку поведінку називають «посткримінальною», «постзлочинною» або «післязлочинною». Водночас зауважено, що, враховуючи зміни, які вніс Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617–VIII (набув чинності 01 липня 2020 р.), вживання словосполучень «постзлочинна поведінка» або «післязлочинна поведінка» є недоцільне і неправильне. Відтак оновлена класифікація кримінально караних діянь і запровадження поняття «кримінальне правопорушення» допускає вживання поняття «посткримінальна».

На основі аналізу напрацювань провідних науковців у сфері кримінального права, а також оцінюючи юридичну конструкцію посткримінальної поведінки, з урахуванням лінгвістичного аналізу змістовного навантаження поняття, встановлено, що посткримінальна поведінка може визначатись як юридично значуща дія або бездіяльність (частіше їх сукупність) особи після вчинення нею кримінального правопорушення і до моменту погашення (зняття) судимості чи настання інших юридично-значущих наслідків, які свідчать про припинення кримінально-правових відносин і зумовлені такою поведінкою (звільнення особи від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання тощо).

Ключові слова: кримінальне правопорушення; кваліфікація; посткримінальна поведінка; постзлочинна поведінка; післязлочинна поведінка; кримінально-правова норма; юридична оцінка.

Постановка проблеми. В теорії кримінального права прийнято ототожнювати кримінально-правову кваліфікацію з юридичною оцінкою винного, протиправного, кримінально караного діяння, вчиненого особою правопорушника, а також встановлення відповідності ознак учиненого конкретному складу кримінального правопорушення, що передбачене Кримінальним кодексом України.

У зв'язку з цим більша частина наукових розвідок, у цьому контексті, стосується оцінки елементів складу кримінального правопорушення, а також аналізу правових наслідків вчинення такого (притягнення до кримінальної відповідальності, покарання, судимість, її погашення, зняття тощо).

Водночас сфера поведінки особи, яку сьогодні регулює законодавство України про кримінальну відповідальність та котра у зв'язку із цим стає об'єктом офіційної оцінки, значно ширша ніж кримінально карані діяння [1], і насамперед це стосується юридично значущого поведінки особи після вчинення нею кримінального правопорушення. Таку поведінку називають «посткримінальною», «постзлочинною» або «післязлочинною».

Проблематика розуміння й аналізу інституту посткримінальної юридично значущої поведінки правопорушника презентована у працях П. Андрушко, О. Барабаш, Ю. Бауліна, В. Грищук, О. Житного, Т. Колева, О. Наден, Є. Письменського, О. Ус, С. Терещука, П. Фріса, Н. Хлистової, П. Хряпінського, а також багатьох інших вітчизняних науковців.

Втім наявність дискусійних питань щодо розуміння окресленого інституту породжує потребу його дослідження.

Метою цієї статті є аналіз дискусійних питань, що стосуються теоретичного трактування поняття посткримінальної поведінки особи.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зауважити, що, враховуючи зміни у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII (набув чинності 01 липня 2020 р.) [2], вживання словосполучень «постзлочинна поведінка» або «післязлочинна поведінка» є недоцільним і неправильним.

Відтак оновлена класифікація кримінально каранних діянь і запровадження поняття «кримінальні правопорушення» допускають лише вживання поняття «посткримінальна».

Як зазначає О. В. Ус, посткримінальна поведінка – передбачений кримінальним законом і такий, що має кримінально правове значення, тобто тягне кримінально-правові наслідки, свідомий, а також вольовий прояв активності чи бездіяльності (акт поведінки) суб'єкта після вчинення ним кримінального правопорушення, набуття обвинувальним вироком законної сили, відбування покарання й до моменту припинення кримінально-правових відносин [3].

Водночас учена виділяє окремі види посткримінальної поведінки, що стають об'єктом офіційної оцінки, зокрема:

1) поведінка після вчинення винного, протиправного, кримінально караного діяння, вчиненого особою правопорушника (наприклад, щире каяття, відшкодування завданих збитків чи усунення заподіяної шкоди, примирення винного з потерпілим);

2) поведінка правопорушника після засудження за вчинення кримінального правопорушення (набуття обвинувальним вироком суду законної сили), тобто під час відбування покарання (наприклад, ухилення від відбування покарання, вчинення нового кримінального проступку чи злочину або зразкова поведінка, сумлінне ставлення до праці);

3) поведінка особи після відбуття покарання або часткового звільнення від його відбування до погашення (зняття) судимості (наприклад, зразкова поведінка, сумлінне ставлення до праці) [3].

Як відзначає О. О. Житний, посткримінальна поведінка – це дії суб'єкта злочину (кримінального проступку), що здійснюються ним після вчинення злочину (кримінального проступку) і до припинення кримінально-правових відносини, які склалися між цією особою і її державою з приводу цього злочину (кримінального проступку) та мають юридичне значення [4].

П. Л. Фріс, аналізуючи поведінку особи після вчинення (завершення) кримінального правопорушення, визначає, що посткримінальна поведінка – це особливий вид поведінки, яка належить до сфери (або примикає до неї) кримінально-правового регулювання в питаннях визначення умов та

До поняття посткримінальної поведінки правопорушника, що вчинив кримінальне протиправне діяння

підстав притягнення до кримінальної відповідальності, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, виконання покарання, можливостей повної реалізації особою комплексу передбачених законом прав, а також під час здійснення заходів загальної та спеціальної профілактики кримінальних правопорушень [5].

Беручи до уваги напрацювання провідних науковців у сфері кримінального права, а також оцінюючи юридичну конструкцію, що аналізується, з урахуванням лінгвістичного аналізу змістового навантаження поняття, вважаємо за необхідне зазначити таке.

Префікс «пост» походить від лат. post – «за», «після», «далі» і означає наступність [5], тобто поведінка, яка йде після вчинення кримінально караного діяння.

Водночас поняття «поведінка» тлумачні словники пояснюють як «сукупність дій і вчинків», «спосіб життя», «поводження себе відповідно до встановлених правил» [6]. Тут важливо зауважити, що в цьому контексті має значення не будь-яка поведінка після вчинення злочину чи кримінального проступку, а саме юридично значуща.

Тож посткримінальну поведінку можна охарактеризувати як юридично значущу дію або бездіяльність (частіше їх сукупність) особи після вчинення нею кримінального правопорушення і до моменту погашення (зняття) судимості чи настання інших юридично-значущих наслідків, які свідчать про припинення кримінально-правових відносин і зумовлені такою поведінкою (звільнення особи від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Житний О., Терещук С. (2019). Дискусійні питання кваліфікації посткримінальної поведінки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. Випуск 28. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.26565%2F2075-1834-2019-28-14>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617–VIII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>
3. Ус О. (2018). Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків: Право, 368 с.
4. Житний О. О. (2001). Поняття, види і кримінально-правове значення посткримінальної поведінки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnvvs_2001_Spets.vip._25
5. Фріс П. Л. (2000). Постзлочинна поведінка як об'єкт правового регулювання та її врахування в правозастосувальній та профілактичній діяльності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей викладачів юрид. фак-ту*. Івано-Франківськ. Вип. IV. С. 105–119.
6. Словник іншомовних слів (1974) / за ред. О. С. Мельничука. 1-е видання. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія». 776 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. URL: <https://slovnyk.ua/index.php>

REFERENCES

1. Zhytnii O., Tereshchuk S. (2019). *Dyskusiini pytannia kvalifikatsii postkryminalnoi povedinky* [Debatable issues of qualification of post-criminal behavior]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «PRAVO»*. Vypusk 28. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.26565%2F2075-1834-2019-28-14> [In Ukrainian].
2. *Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen»* [«On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Simplification of Pretrial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses»] vid 22 lystopada 2018 roku No. 2617–VIII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> [In Ukrainian].
3. Us O. (2018). *Teoriia ta praktyka kryminalno-pravovoi kvalifikatsii: lektzii* [Theory and practice of criminal law qualifications: lectures]. Kharkiv: Pravo, 368 p. [In Ukrainian].

4. Zhytnyi O. O. (2001). *Poniattia, vydy i kryminalno-pravove znachennia postkryminalnoi povedinky* [Concept, types and criminal-legal significance of post-criminal behavior]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnucs_2001_Spets_vip_25 [In Ukrainian].
5. Fris P. L. (2000). *Postzlochynna povedinka yak ob'ekt pravovoho rehulivannia ta yii vrakhuvannia v pravozastosuvalnii ta profilaktychnii diialnosti* [Post-criminal behavior as an object of legal regulation and its consideration in law enforcement and preventive activities]. Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy: zb. nauk. statei vykladachiv yuryd. fak-tu. Ivano-Frankivsk. Vyp. IV. P. 105–119. [In Ukrainian].
6. *Slovnnyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words]. (1974) / za red. O. S. Melnychuka. 1-e vydannia. Kyiv: Holovna redaktsiia «Ukrainska radianska entsyklopediia». 776 p. [In Ukrainian].
7. *Slovnnyk ukraïnskoi movy: v 11 tomakh* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. URL: <https://slovnnyk.ua/index.php> [In Ukrainian].

Дата надходження: 20.10.2023 р.

Volodymyr Ortynskyi

Lviv Polytechnic National University,
director of the Institute of law,
psychology and innovative education,
doctor of juridical sciences, professor
volodymyr.l.ortynskyi@lpnu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1624-2173>

UNDERSTANDING THE POST-CRIMINAL BEHAVIOR OF THE OFFENDER, WHO COMMITTED A CRIMINAL OFFENSE

Abstract. The article focuses on the fact that the sphere of behavior of a person, which today is regulated by the legislation of Ukraine on criminal liability, and which in connection with this becomes the object of an official assessment, is actually much wider than criminally punishable acts, and primarily, it concerns legally significant treatment of a person after committing a criminal offense. Such behavior is called «post-criminal», «post-criminal» or «post-criminal». At the same time, it is noted that, taking into account the changes introduced by the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Simplifying Pretrial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses» dated November 22, 2018 No. 2617-VIII (entered into force on July 1, 2020), the use of phrases «post-criminal behavior» or «post-criminal behavior» is inappropriate and incorrect. Therefore, the updated classification of criminally punishable acts and the introduction of the concept of «criminal offense» allows the use of the concept of «post-criminal».

Based on the analysis of the work of leading scientists in the field of criminal law, as well as evaluating the legal construction of post-criminal behavior, taking into account the linguistic analysis of the content of the concept, it was established that post-criminal behavior can be defined as a legally significant action or inaction (more often a combination of them) of a person after committing a criminal offense and until the time of repayment (removal) of the criminal record or the occurrence of other legally significant consequences, which indicate the termination of criminal-legal relations and are caused by such behavior (release of a person from criminal responsibility, release from punishment, etc.).

Keywords: criminal offense; qualification; post-criminal behavior; post-criminal behavior; post-criminal behavior; criminal law; legal assessment.